

coliar (emp. *AlcM*); *malenconiar*: «al papa és doblat lo reguart, axí que nul hom no'l pot veher, ne res --- no s'ic fa, salvant murar e guaytar e, segons que diu, *malenconiar* e processas fer en la cambra ---», doc. cancelleresc de 1318 (Finke, *Acta Ar.* III, 352). *Melanconlitzar* [-isar, 1617, MAGustí, Belv.]. *Melanconliars*.

Melancia, sinònim de *melancolia*, que també existí, antiquat, en castellà (en la forma *melarchia*), d'origen dubtós; se n'han intentat moltes explicacions, totes més o menys defensables, cap de convincent: el més probable és que resulti d'una alteració d'una variant *melancia* o *meranc(ol)ia* per influència de noms de mals poc o molt semblants —*letargia*, *metralgia*, *neuralgia*, *cefalalgia*—, tots ells usats en medicina medieval i confosos per cirurgians, curandars i herbolaris poc cultes però sovint no mancats de prestigi.

Passant després a ús literari, acabà per ser un mot de noble ressonància: «L'ofrena fou humil, tal com als déus agrada / --- / ni un remoreig profà dins l'ombra se movia; / vessava el cel rogenic immensa *melancia*, / passava silencios l'alè dels immortals; / i pàlida, subtil, a la claror darrera / d'aquell agònic jorn, pujava una fumera / per sobre l'ara ardent, en amples espirals», Alomar (*Després del sacrifici*, en *Columna de Foc*, 1912); «i els llums --- es van apagant de seguida amb un deix de *melancia* inexplicable», Ruyra; «començava a mancar la claror del dia --- l'alegria era fuita: des de la carena fins a la casa de possessió, tot el temps que durava la baixada, nos sentíem invadits d'una inesplicable *melancia* --- la conversa era sèria, sense verbes ---», JoRosselló (*Manyoc*, p. 84); «veent que la *melancia* atacava els nostres cors, açà la veu entonant la 'Marxa al sol', variant val. (Pi Romer, «El Camí», 1933).

Apareix des de 1436, en variants i com a nom d'una espècie d'hipocondria: «entre les altres, haver passió qui s'appella ypocondria, splenètica y *miraxia*» (*Ardits* I, p. 357); «feren-li beure / mil beurajades / --- / li concriaren / e li causaren / salt de ventrell, / en lo cervell / *melancolia* / e *mirarchia*: / molt la guastaren / e la cremaren / tota secada, / prop heticada» (amb la variant *melerchia* en la major part de les eds., des de la de Val. 1565), JRoig (*Spill*, 4662); «viure les fan com a malaltes / --- / fent-los servir de castedat / per força -l vot / --- / i d'ací -ls ve -l mal de migranya / i *merarchia*», *Somni de J. Joan* (v. 2866); «*merergia*: melancolia; *merergic*: melancólico; *merergir*: melancolisar», Sanelo (9f, 101v, 150v.).

També s'havia usat en castellà, i amb un sentit semblant: *melarchia* en diversos autors del S. XVI. Fdo. de Guzmán Mexía, en la seva *Vida y tiempo de Maricastaña*, escrita a Panamà l'any 1539, diu que llavors «aún no sabían qué era *melarchia*»; n'hi ha dos exemples en Góngora («su grandeça es un enano, / su *melarchia* un truhán», «que es el moço alegre, / aunque su alegría / paga mil pensiones / a la *melarchia*») i n'hi ha un altre, en el *Romancero* de J. de la Cuesta (1604).

Molt orientadora és l'existència de l'antic adjectiu *miràrgic* o *melàrgic*: «tísics, febreros, / los puagro-

sos, / coxos, artètics, / folls e frenètics, / subets, *li-tàrgics*, / ètics, *miràrchichs*, / mentres vixqué / --- / quants hi venien / tots obtenien lurs sanitats», JRoig (*Spill*, 12156), on la rima fa creure que el copista ha posat *-chics* per *-gichs* en el segon membre (probt. no viceversa). En castellà trobem *melàrchico* en Fr. D. de Vegas, a. 1590 («andava *melàrchico* y sospirando»), i avui ha restat en algun parlars d'Amèrica: *merláchico* «melancólico» a Mèxic, i *melarchia* en el parlar dels indis d'El Salvador («el cabeza se le troncha en el hombru, de pura *melarchia*», «seguía dormilón, recostado contra la pared, con *melarchia*»). En el parlar lleonès de Vitigudino «*melengin*: endeble, enteco».

Des d'una nota meua de 1936 (*Homen. a Rubió i Lluch*), Spitzer i jo ens hem preocupat molt repetidament de trobar una explicació per a aquest mot, i n'hem proposades, sempre amb reserves, una mitja dotzena, més o menys sostenibles, dues o tres d'elles àdhuc versemblants, però totes exposades a objeccions: vaig ampliar-ho i exposar-ho tot de nou en una nota extensa d'*EntreDL* III, 221-227; remeto a aquest documentat estudi per a molt que ací ja no sembla necessari de repetir. A la fi ja vaig marcant allí una inclinació per al que ara em sembla bastant segur. És clar que no bastava dir vagament, com ja havia fet Moll i algú altre, que *melancia* era una modificació de *melancholia* —i per això ens esforçarem per trobar altres ètims—, però en última instància ha de tractar-se verament d'aquest mot, que veiem deformat en moltes variants a França des de l'Edat Mitjana: *merancolie*, *merencolicus*, *mirencoulies*, *mancolie*, *miracolèie*, *milancier* / *mirancier*, i fins *merangoise* i *melie*. La *-r-* dissimilativa també la té una variant *malencoria* usada per StVicençF en un sermó de 1416.

La dificultat a explicar *melancia* partint del seu nom greco-latí no està, doncs, en el començament sinó a la terminació de la paraula. Però per Jaume Roig, que no oblidem que era metge —i savi i tot en medicina, pel seu temps—, veiem que la gent i ell mateix aplegaven *miràrgic* amb *letàrgic*, com sigui que també equipara i ajunta *melargia* o *melergia* amb *melancolia*, és clar que també havien de relacionar aquest amb *letargia*. Més que més quan eren tantes les denominacions de mals més o menys relacionables que terminaven en *-algia*, i que aquests s'alteraven en *-argia* així mateix: allí cito *cefalargia* 'mal de cap' en un metge del S. XVII, i és clar que *metralgia* 'histerisme' i *neuralgia* 'dolor de nervis' i d'altres encara, no se n'apartaven tampoc; potser no deixarien de contribuir-hi els fr. ant. *mirgie* 'medicina, metgia', *clergie*, *cirurgie*, *surgie* 'saber doctrina', i el ll. tardà *archi(atria)* 'art de metge' (d'on l'al. *arceter* > *arzt*, basc *atxeter*). *Melan(colia × let)argia* i anàlegs donava adés *melancia*, adés *merargia* (partint del dissimilat *merancia*) etc.

Melangiós [Ruyra, 1902, *Marines* i B.; «la cornamusa inflava l'espai de *melangioses* xeremies», Coromines, *L'Avi dels Mussols* IV, O. C., 550b38, 551b33]. *Emmelangir* [JCarner, *AlcM*]; *desemmelangir*; *emmelangiment*.